

Samanlaisia vai erilaisia? – kokoelmat kartoitettiin Oulun yliopiston ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjastoissa

Hilkka Alila & Riitta Juutistenaho

Oulun yliopiston ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun yhteistyöhankkeen kirjastotyöryhmän aloitteesta toteutettiin kirjastoissa viime syksyn aikana yhteinen kokoelma-analyysi. Kartoituksessa kokoelmista löytyi vain vähän päällekkäisyyksiä. Selkeä tulos oli myös vieraskielisen kirjallisuuden suurempi osuus kokoelmista, hankinnoista ja kokoelmien käytöstä yliopiston kirjastossa. Tulosten perusteella näyttää siltä, että ammattikorkeakoulun kirjasto ja yliopiston kirjasto tukevat hyvin kohdennetusti omaa toimintaympäristöään eikä hankintaprofiilien muuttamiseen ole tarvetta.

Kokoelma-analyysi kohdistettiin liiketalousalan ja hoitoalan aihealueilla painettuihin kokoelmiin sekä hankintaan. Kartoituksella haluttiin selvittää kokoelmien päällekkäisyys ja hankintaprofiilit. Tavoitteena oli muodostaa kirjastoille toisiaan täydentävät hankintaprofiilit ja vähentää mahdollisia päällekkäishankintoja.

Kartoituksessa selvitettiin käytetyimpiä monografianimekkeitä, kausijulkaisukokoelmia, kokoelmien rakennetta ja hankintaa. Sama kirjastojärjestelmä antoi hyvät mahdollisuudet vertailtavien tietojen poimimiseen, mutta erilaiset toimintatavat sekä kirjastojen sisällä että välillä tulivat esiin kokoelma-analyysin toteutuksessa.

Jo aihealueen määrittelyssä tulivat kirjastojen erilaisuudet esiin. Yliopiston kirjastossa aihealueista puhuttiin käsitteillä hoitotiede ja liiketaloustiede, kun taas ammattikorkeakoulun kirjastossa käytettiin mieluummin hoitotyö-, sairaanhoito- ja liiketalousala-käsitteitä. Kirjastoilla ei ole myöskään yhteistä sisällönkuvailumenetelmää, jolla kokoelmat olisi saanut kattavasti kartoitettua.

Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan kirjastossa on käytössä Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä (YKL), jossa erikoisalojen hoitotie-

detä, hoitotyötä ja hoitohenkilökuntaa koskeva aineisto jakautuu useaan eri luokkaan. Sen vuoksi hoitoalan/-työn kokoelmien rakennetta kartoitettiin pelkästään käsitteiden avulla. Kaupan ja hallinnon kirjasto käyttää Yleistä kymmenluokittelua (UDK) pääasiassa hyllyluokituksena, ei niinkään sisällönkuvailun välineenä. Asiasanoituksessa molemmat kirjastot käyttävät Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) termejä. Erikoisasianastoja on ryhdytty käyttämään vasta vuoden 2003 jälkeen.

Yliopiston kirjastossa hoitotieteen aineistoja on kuvailtu neljällä eri menetelmällä: National Library of Medicine -luokituksella (NLM), UDK:lla, YSA:lla ja Medical Subject Headings -sanastolla (MeSH). Mikään mainituista ei kuitenkaan kata koko kokoelmaa. Sisällönkuvailun monimuotoisuus vaikutti erityisesti hoitotieteen hakulauseen muodostamiseen.

Hoitotieteen NLM-luokilla saatiin haetuksi kattavasti lääketieteellisen tiedekunnan kirjaston hoitotieteen monografiat, mutta yliopiston Pääkirjaston ja ammattikorkeakoulun kirjaston aineiston saamiseksi hakutulokseen lisättiin hakulauseeseen YSA:n termejä ja yksi englanninkielinen termi.

Liiketalouden hakulause sen sijaan muodostettiin UDK-luvuista ja YSA:n termeistä. Kahdella liiketalouden ja laskentatoimen UDK-luvulla ja katkaisua käyttämällä saatiin kootuksi ammattikorkeakoulun kirjaston aineisto ja yliopiston kirjastoon vuoden 1999 alkuun mennessä hankittu kirjallisuus. Keväällä 1999 yliopiston kirjastossa luovuttiin UDK-luokituksen käyttämisestä osassa kokoelmia, mm. taloustieteissä. Siksi hakulausesta täydennettiin taloustieteiden tiedekunnan pääaineita vastaavilla YSA:n termeillä.

Kartoituksessa oli tarkoitus käyttää samoja Access-kyselyjä molemmissa kirjastoissa. Pääpiirteisään kyselyt suoritettiin samoilla periaatteilla, mutta niitä jouduttiin räätälöimään käytäntöjen erilaisuuden vuoksi.

Kirjaston historia näkyvyyden rakenteessa

Kirjaston tehtävä, historia ja toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat kokoelmien rakenteeseen. Oulun seudun ammattikorkeakoulu vakinaistettiin vuonna 1996 ja kirjastosta muodostettiin oma tulosyksikkönsä v. 2000 ja näillä järjestelyillä on ollut merkittävä vaikutus kirjaston resursseihin.

Oulun yliopiston kirjastossa kokoelmien rakenteeseen vaikuttaa vapaakappaleoikeus, joka kirjastolla on ollut täydellisenä vuodesta 1981 lähtien. Vapaakappaleoikeus merkitsee kotimaisen aineiston osuuden kasvamista kokoelmissa. Kartoituksessa tämä näkyi esim. liiketalouden monografioiden: vuonna 2005 ostetuista nimekkeistä 61 % oli vieraskielisiä, kun koko kokoelmassa vieraskielisten nimekkeiden osuus oli 38 %.

Kokoelmien rakennetta selvitettiin julkaisu- ja vuosien mukaan kymmenen vuoden aikajaksoina (taulukot 1 ja 2) ja julkaisukieliin mukaan (taulukot 3 ja 4).

Hakutulosten mukaan sekä hoitotieteen että liiketaloustieteen kokoelmien nimekemäärä oli suurempi yliopiston kirjastossa: hoitotieteen nimekemäärä kaksi kertaa niin paljon ja liiketalouden noin seitsemän kertaa niin paljon kuin am-

mattikorkeakoulun kirjastossa. Hoitotyön/hoitotieteen kokoelmien rakenne painottui kummasakin kirjastossa ajallisesti 1990-luvulla julkaisuun nimekkeisiin.

Ammattikorkeakoulun kirjastossa liiketalouden alan nimekkeistä suurin osa on 2000-luvulta. Kokoelmien painottumiseen vaikuttanee ammattikorkeakoulun vakinaistamisen ajankohta ja poistokäytäntö. Yliopiston kirjastossa nimekemäärän kasvu näyttäisi tasaisemmalta. Yliopiston kirjastossa vapaakappaleaineiston osalta poistoja ei tehdä.

Vieraskielistä kirjallisuutta oli yliopiston kirjastossa määrällisesti enemmän kuin ammattikorkeakoulun kirjastossa. Yliopiston kirjaston liiketalouden kokoelmista vieraskielistä kirjallisuutta oli 38 % ja ammattikorkeakoulunkirjaston 28 %. Vieraskielinen kirjallisuus oli pääasiassa englanninkielistä, ruotsin- ja muunkielistä kirjallisuutta oli vain vähän.

Hoitotieteen kokoelmista oli englanninkielistä kirjallisuutta ammattikorkeakoulunkirjastossa 30 % ja yliopiston kirjastossa 16 %, ruotsin- ja muunkielistä oli noin 5 % kummassakin kirjastossa.

Kartoituksen mukaan yliopistolla myös käytetään enemmän vieraskielistä kirjallisuutta: liiketalouden lainatuimmista nimekkeistä oli yliopistolla 46 % englanninkielisiä ja ammattikorkeakoululla 4 %.

Kokoelmien päällekkäisyydet vähäisiä

Kokoelmien päällekkäisyyksiä etsittiin lainatuimmista nimekkeistä. Päällekkäisyyksiä tuli kartoituksessa esiin hyvin vähän.

Liiketalouden 50 lainatuimman nimekkeen joukossa oli kolme samaa nimekettä ja hoitotieteessä viisi. Liiketalouden yhteiset nimekkeet olivat Yrityksen viestintä, Liiketoiminta ja johtaminen sekä Marketing management analysis, planning, implementation, and control ja hoitotieteen Sisätaudit, Etiikka hoitotyössä, Hoitamalla hyvää oloa, Hoitamisen taito, Hoitotyön pe-

	nimekkeet	2000-2006	1990-1999	1980-1989	1970-1979	muut
OYK	20268	4457	8289	5301	1708	513
		22 %	41 %	26 %	8 %	3 %
OAMK	2844	1395	1306	122	21	
		49 %	46 %	4 %	1 %	

Taulukko 1. Liiketaloustiede – nimekkeet julkaisuvuosien mukaan

	nimekkeet	2000-2006	1990-1999	1980-1989	1970-1979	muut
OYK	2928	1016	1332	472	65	43
		35 %	45 %	16 %	2 %	2 %
OAMK	1534	408	746	236	87	57
		27 %	49 %	15 %	6 %	4 %

Taulukko 2. Hoitotyö/hoitotiede – nimekkeet julkaisuvuosien mukaan

	nimekkeet yht.	2000-2006	1990-1999	1980-1989	1970-1979	muut
OYK	7698	1800	3456	1696	553	193
		38 %	23 %	45 %	22 %	7 %
OAMK	798	370	410	17	1	0
		28 %	46 %	52 %	2 %	

Taulukko 3. Liiketaloustiede - vieraskieliset nimekkeet julkaisuvuosien mukaan

	nimekkeet yht.	2000-2006	1990-1999	1980-1989	1970-1979	muut
OYK	611	207	224	154	14	12
		21 %	34 %	37 %	25 %	2 %
OAMK	526	106	231	100	63	29
		34 %	20 %	44 %	19 %	12 %

Taulukko 4. Hoitotiede - vieraskieliset nimekkeet julkaisuvuosien mukaan

rusteet ja Laadullisen tutkimuksen metodologia. Lainatuimmat nimekkeet olivat enimmäkseen kurssikirjoja, liiketaloudessa kaikki.

Päällekkäisyyksiä etsittiin myös vuonna 2006 painettuina tilatuista aikakauslehdistä. Hoitotieteen painettuja aikakauslehtiä oli tilattu OAMK:ssa 58 nimekettä ja OYK:ssa 12. Niissä oli kaksi samaa nimekettä Hoitotiede ja Tutkiva hoitotyö. Liiketalouden painettuja lehtiä tuli yliopistolle 74 nimekettä ja ammattikorkeakoululle 64.

Samoja nimekkeitä oli kuusi: Kansantalouden aikakauskirja, Kauppalehti, Liiketalouden aika-

kauskirja, Taloussanomat, Tilintarkastus ja Tilisanomat. Päällekkäisyyksiin vaikuttaa se, että ammattikorkeakoulun kaupan ja hallinnon kirjasto on luopunut kokonaan painettujen englanninkielisten aikakauslehtien tilaamisesta.

Hankintojen tarkastelua

Hankinnan kartoitus kohdistettiin vuonna 2005 ostettuihin painettuihin monografianimekkeisiin. Yliopiston kirjastossa ostettujen monografianiteiden kartunta oli vain 18 %, sosiaali- ja terveysalan kirjastossa 87 % ja kaupan ja hallinnon

kirjastossa 84 % tieteellisten kirjastojen vuoden 2005 yhteistilaston mukaan. Ero selittyy yliopiston kirjaston vapaakappalekirjasto-oikeudella. Yliopiston kirjaston osalta hankinnan tarkastelu kattoi siten vain osan vuosikartunnasta.

Hankinnan kartoitus toteutettiin vertailukirjastoissa eri periaatteilla. Ammattikorkeakoulun kirjastossa hankintaa tarkasteltiin kirjastokohteisesti eli kartoituksessa on mukana sosiaali- ja terveysalan sekä kaupan ja hallinnon kirjastojen kaikki hankinnat.

Kirjastojen kokoelmiin on hankittu myös muiden aihealueiden kirjallisuutta ja toisaalta kartoitettujen aihealueiden kirjallisuutta on ostettu myös muihin samoja koulutusaloja palveleviin kirjastoihin. Yliopiston kirjastossa sen sijaan hankinta kartoitettiin samoilla hakulauseilla, joita käytettiin kokoelmien rakenteen kartoituksessa.

Kirjastojen tehtävistä ja tietojen kokoamisesta johtuvat erot vaikeuttavat tietojen vertailtavuutta, mutta muutamia johtopäätöksiä tehtiin. Yliopiston kirjastoon on ostettu enemmän vieraskielistä kirjallisuutta: OYK:ssa liiketaloustieteen osteutuista nimekkeistä 61 % ja hoitotieteen 27 % on vieraskielisiä. Sosiaali- ja terveysalan kirjastossa puolestaan 7 % ja kaupan ja hallinnon ostamista nimekkeistä 20 % on vieraskielisiä.

Lisäksi hankinnan kartoituksella saatiin mielenkiintoista tietoa suhteuttamalla ostetut nimekkeet opiskelijamääriin (taulukko 5).

Ostettujen nimekkeiden hankinnan vertailua kehysorganisaation opiskelijaa kohden täydentää

ammattikorkeakoulun osalta ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden huomioonottaminen. Oulun seudun ammattiopiston Kontinkankaan yksikkö ostaa kirjastopalvelut sosiaali- ja terveysalan kirjastolta. Sen opiskelijamäärä oli 907, joka on lähes 44 % kokonaisopiskelijamäärästä.

Yliopistossa taas taloustieteissä on paljon sivuaineopiskelijoita, joiden määrä ei sisälly taulukon opiskelijamäärään, ja hoitotieteen opiskelijamäärässä on kaikki terveystieteiden pääaineopiskelijat tilastointikäytännön takia.

Samanlaisia vai erilaisia

Kokoelma-analyysi toi esiin erilaisuuksia niin kirjastojen kokoelmissa kuin niiden käytössäkin, samoin kirjastojen käytännöissä. Vapaakappaleoikeus teki kuitenkin Oulun yliopiston kirjastosta vaikean vertailukirjaston, koska vapaakappaleaineisto vaikuttaa kokoelmien rakenteeseen. Erot sisällönkuvailukäytännöissä ja hankintajärjestelmässä olivat suurimmat kokoelma-analyysin toteuttamista ja tulosten vertailtavuutta hankaloittavat tekijät.

Kartoituksessamme kokoelmista löytyi vain vähän päällekkäisyyksiä. Selkeä tulos oli myös vieraskielisen kirjallisuuden suurempi osuus kokoelmista, ostetusta kartunnasta ja kokoelmien käytöstä yliopiston kirjastossa. Kartoituksen perusteella näyttää siltä, että tutkitut kokoelmat ovat erilaisia.

Kummassakin kirjastossa hoitotieteen ja liiketalouden kokoelmia kartutetaan ostoilla tiettyjen koulutusohjelmien tarpeisiin. Koska koulutusoh-

		Ostetut nimekkeet	Opiskelijamäärä	Ostetut nimekkeet / opiskelija
Hoitotiede	OYK	41	235	0,2
	OAMK, sosiaali- ja terveysalan kirjasto	1273	1168	1,1
	OAMK, Sosiaali- ja terveysalan kirjasto + Kontinkankaan yksikkö	1273	2075	0,6
Liiketalous	OYK	331	734	0,5
	OAMK, kaupan ja hallinnon kirjasto	535	913	0,6

Taulukko 5. Ostetut nimekkeet ja opiskelijamäärät v. 2005

jelmien tavoitteet ja sisällöt ovat erilaisia, myös kirjastojen saman aihealueen kokoelmista muodostuu erilaisia.

Kartoituksen tavoitteena oli päällekkäisyyksien löytämisen lisäksi muodostaa kirjastoille toisiaan täydentävät hankintaprofiilit. Tulosten perusteella näyttää siltä, että hankintaprofiilien muuttamiseen ei ole tarvetta, koska kokoelmat näyttävät tukevan toimintaympäristön tehtäviä.

Oulun yliopiston kirjaston kokoelmat muodostetaan kirjaston perustehtävän mukaisesti tukemaan tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun tiedonsaantia Oulun yliopistossa.

Ammatillisuuden ja tieteellisyyden ero näkyy kokoelmissa

Kokoelmien muodostamisen lähtökohta on tieteellisyys, koska yliopisto-opetuksessa painottuu tutkimuksellinen näkökulma. Kummallakin kartoituksessa mukana olleista tieteenaloista on Oulun yliopistossa mahdollisuus suorittaa jatkotutkintona lisensiaatin- ja tohtorintutkinnot, myös näiltä osin kirjaston kokoelmien on palveltava kyseisiä tieteenaloja.

Ammattikorkeakoulu puolestaan toteuttaa tehtävänsä järjestämällä työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja tieteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta. Sen tutkimus- ja kehitystyö on amma-

tillisesti suuntautunutta ja palvelee työelämän tarpeita. Kehysorganisaation tavoitteiden vuoksi ammattikorkeakoulun kirjastossa kokoelmien muodostamisen lähtökohtana on ammatillinen kirjallisuus.

Varsinaisen tavoitteen eli kokoelmien päällekkäisyyksien selvittämisen lisäksi kokoelmakartoitus antoi tietoa myös kirjastojen sisäiseen käyttöön. Kokoelma-analysistä saatua kokemusta, tuloksia ja menetelmiä on hyödynnetty jo valtakunnallisessa kokoelmakarttatyössä.

Kokoelma-analyysin loppuraportti löytyy osoitteista:

<http://www.oamk.fi/kirjasto/docs/leevi-tietokanta/kokoelmakartoitus.pdf>

<http://www.kirjasto oulu.fi/kehittamishankkeet/kokoelmakartoitus/>

Tietoa kirjoittajista:

*Hilkka Alila, informaatikko,
Luonnonvara-alan kirjasto,
Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto,
sähköposti: hilkka.alila@oamk.fi*

*Riitta Juutistenaho, kirjastonhoitaja,
Snellmanian kirjasto, Oulun yliopiston kirjasto,
sähköposti: riitta.juutistenaho@oulu.fi*